

Ca-3: "Kapitalismen 2050? En slutgiltig systemkris och sönderfall eller nya möjliga reformer för att forma en mera rättfärdig och hållbar världsordning" [på svenska]

Söndag 16 oktober, 14:30–16:45, Palme

Den kapitalistiska världsordning i neoliberal tappning som växte fram ur välfärdskapitalismens kris på 1970-talet, kännetecknades länge av ett starkt nästan oinskränkt självförtroende. Margret Thatchers självsäkra fras, *There is no alternative (TINA)*, parafraserades i olika former både av politiker och liberala samhällsvetare. Efter mer än fyrtio år av neoliberal offensiv är denna övertygelse skakad i sina grundvalar. Världsekonomin har efter 2008 års finanskris inte återhämtat sig. Tillväxten i det kapitalistiska systemets kärnländer, Västeuropa och USA, är svag och återkommande tillbakagångar är legio.

Denna nya situation har på nytt rest frågan om det kapitalistiska systemets långsiktiga överlevnad. Diskussionen om långsiktiga systemiska utmaningar har förvisso inte saknats under den långa eran av neoliberal intellektuell dominans men haft en mera marginell position i den globala offentligheten. I dag har alternativa idéer marxistiska eller andra systemkritiska ansatser fått ett större genomslag. Stora strukturella snedbalanser, skenande ekonomiska klyftor och en klimatkris har skakat också delar av den globala kapitalistiska eliten.

Vi är en grupp forskare vid den ekonomisk-historiska institutionen i Stockholm, som på under en lång tid forskat och reflekterat över de långsiktiga strukturella problemen i den nuvarande kapitalistiska världsordningen. För att förstå dynamiken i den aktuella situationen menar vi att ett långt historiskt perspektiv är oundgängligt. Vårt fokus är kring hur de stora strukturella snedbalanserna påverkar geopolitiska fundamenta i världsordningen. Har den pågående finansialiseringen och med den ökade skuldsättning bara inneburit att systemet lever på lånad tid? Kommer en fördjupad klimatkris innebära att konflikter kring mat, vatten och energi att innebära en ökad risk för olika typer av väpnade konflikter och stora folkomflyttningar? Det är brännande frågor som bäst belyses i brett historisk perspektiv.

Panelen kommer att innehålla fem presentationer. Deltagarna spänner över ett brett spektrum på institutionen. Lars Ahland är doktorand. Hans forskning gäller frågor om skuldsättning i Sverige i ett hundraårsperspektiv. Matilda Baraibar är en nydisputerad forskare, som forskar om livsmedelssystem och förändringsmönster i det globala Syd. Rodney Edvisson är docent vid institutionen och har under en lång tid forskat om långsiktig ekonomisk utveckling i Sverige och globalt. Jonathan Feldman är också docent vid institutionen. Han har forskat om teknologisk förändring och vilka möjligheter en omställning till olika former av grön teknologi skapar. Ulf Jonsson är professor e.m. och har under en lång tid forskat om globaliseringen av livsmedelssystemet och de geopolitiska

konsekvenserna av olika typer av förändringsmönster. De enskilda bidragen presenteras i nedanstående abstracts.

Lars Ahnland: "Statskapitalism och finansialisering i Sverige 1900–2012"

I samband med finanskrisen 2008 och den kräftgång som präglat världsekonomin sedan dess har tre frågor dykt i den ekonomiska debatten: Hög skuldsättning, växande inkomstklyftor och en svag investeringsutveckling, trots rekordlåga räntor och enorma behov.

Det är även tre av de mest centrala trenderna i det som brukar kallas finansialisering, en process där finansiella frågor och hänsyn får en allt större roll inom samhällsekonomin. Frågan är då om dessa trender hänger ihop, och i sådana fall hur.

Ortodox teori bygger på antaganden om rationella aktörer, en förutsägbar framtid, och en ekonomi i jämvikt, där pengar och skulder inte har någon betydelse i det långa loppet. Med ett sådant synsätt är det svårt att förklara tiden efter 2008.

Heterodoxa ekonomer har i stället på jämvikt fokuserat på konflikt och förändring, och utgått från att monetära förhållanden har verklig betydelse. I enlighet med både Marxistisk och Keynesiansk tradition har efterfrågans roll i ekonomin stått i förgrunden hos dessa.

Enligt Marxistisk underkonsumtionsteori, med bland annat Rosa Luxemburg, Paul Baran och Paul Sweezy, så leder klassklyftor till ett underskott i konsumtionen i relation till kapitalackumuleringen. Enligt Luxemburg löstes det tidigare genom kolonialismen, genom vilken kapitalet exporterades till andra delar av världen. Enligt Baran och Sweezy var det främst den växande statsapparaten som sög upp kapitalackumuleringen under efterkrigstiden.

Från 1970-talet var så kapitalismen tvungen att evolvera in i en ny form – finansialisering. Somliga har uttryckt det som att den nu, i brist på nya marknader, tvingats kolonisera framtiden genom ökad skuldsättning.

Min forskning handlar sambandet mellan inkomstklyftor, investeringar och skuldsättning i Sverige. Jag kan genom tidsserie-ekonometri visa att det existerar både kort- och långsiktiga samband mellan dessa tre variabler i Sverige under perioden 1900-2012. Tre perioder kontrasteras mot varandra: Den turbulenta perioden 1900-1940, den stabila efterkrigstiden fram till cirka 1980, och finansialiseringen som skett därefter.

Matilda Baraibar: "Kritik av marknadens hegemoni från aktörer i systemets kärna"

Denna session behandlar frågan om det kapitalistiska systemets långsiktiga överlevnad. Diskussionen i detta papper tar avstamp i att konstatera att långsiktiga systemiska utmaningar, såsom utarmning och långsiktig förstörelse av ekosystemen, alltmer kommit att accepteras som en kronisk del av en ekonomi som styrs av marknadsmekanismer. De senaste decenniernas ökade finansialisering av ekonomin uttrycks ofta erbjuda de stora investeringsaktörerna ytterligare verktyg att kunna göra vinster, medan risker och kostnader påläggs på andra och/ eller in i framtiden. Kostnaderna beskrivs också som i ökande grad

”osynliga” för såväl investerare som slutkonsumenter, eftersom globaliseringen och finansialiseringen skapar en ökande distansiering mellan platserna där genomgripande marknadsbeslut tas och platserna för dess biofysiska och sociala konsekvenser. Denna distansiering uttrycker sig inte enbart geografiskt, utan även temporallt (t.ex. genom framtidskontrakt som handlas innan skörden ens är sådd).

Marknaders oförmåga att internalisera sociala och ekologiska kostnader uttrycks inte längre enbart av systemkritiska ansatser, utan har alltmer kommit att omfattas diskursivt av hela det globala etablissemanget. Marknader har visat sig sällan vara så självreglerande som de ekonomiska modellerna utgår ifrån, och de självreglerande mekanismerna har dessutom blivit allt svagare i takt med att varukedjorna generellt sett blivit allt längre och aktörerna involverade i värdekedjan allt fler. Mot bakgrund av denna växande kritik med vass udd mot tilltron till marknaders självreglerande förmåga, skulle man kunna förvänta sig att vi nu skulle gå mot en begränsning av handelsfriheten och en striktare statlig reglering av ekonomin för att värna om de naturresurser som nu i hastig takt hotas. Men ännu så länge så är det inte det vi ser. Istället hävdas allt oftare att lösningen på problemen är att marknadens aktörer själva antar frivilliga standarder som leder dem att inte enbart agera i vinstintresse, utan med samhällets bästa framför ögonen; en sorts privat marknadsreglering mekanismer. Dessa svar från marknadens aktörer (tillsammans med mäktiga internationella organisationer) kan ses som försök att rädda systemet, och slippa statlig inblandning.

Mitt bidrag kommer att titta närmre på det underliggande antaganden om hur marknader fungerar som återfinns i såväl FNs som Världsbankens reglerings initiativ av finansiella investeringar, samt diskutera vad dessa får för konsekvenser för det kapitalistiska systemet i framtiden.

Rodney Edvinsson: ”Långa vågor i den kapitalistiska utvecklingen?”

Långa vågen eller cykel teorier menar att förutom den vanliga konjunkturcykeln genomgår kapitalismen längre cykliska svängningar, med uppgångsfaster på 20-30 år följt av nedgångsfaser av ungefär samma längd. Schumpeter är en av långa vågen teorin främsta förespråkare, men det finns också en marxistisk variant som företräds av Ernst Mandel (1923-1995), fokus för denna artikel. Teorin om långa vågor drogs Mandel till ungefär i mitten av 60-talet, då han förutspådde att efterkrigstidens långa våg skulle gå in i en ny nedgångsfas. Artikeln är kritisk till de deterministiska antagen som Mandel, liksom andra långa-vågen-teoretiker gör. Dock, enligt långa vågen teorin skulle vi i dagsläget var inne i en längre fas av nedgång i kapitalism, som troligtvis kommer följas av en uppgång senare. 30-tals-depressionen, 70-tals-krisen och 2008 års finanskris är alla delar av ett längre cykliskt mönster för kapitalismen. Mycket talar för att kapitalismen sedan 2007 har varit i en nedgångsfas. Exempelvis ligger industriproduktionen i Sverige idag på en nivå som är lägre än på slutet av 1990-talet, trots en stark befolkningsökning. Det som är intressant med Mandels teori är att han tar in politiska faktorer, och menar att det också måste skapas politiska förutsättningar för att kapitalismen ska gå in en länge uppgångsfas. För att den nuvarande nedgångsfasen skulle brytas behöver kapitalismen med andra ord genomgå stora

politiska omvälvningar, liknande andra världskriget och Sovjetunionens kollaps. Han är dock fortfarande determinist genom att han menar att varje uppgångsfas följas inom 20-25 år av en nedgångsfas, dvs kapitalismen runt år 2050 genomgå en ny strukturell kris.

Jonathan Feldman: "Why the Politics of Design is the Missing Intermediate Variable in Crisis Theory"

Marx and Marxist theorists suggest that economic and environment crises create the possibilities for social change. For Leninists, the intermediate variable between crisis and social change is the political party. For Marx, sometimes the variable is the revolutionary organization of workers as in the Paris Commune. The idea that crises or radical parties automatically create consciousness has been questioned, however. Thinkers like Georg Lucács and parts of the Frankfurt School suggested that "bourgeois hegemony" created barriers to consciousness, although Herbert Marcuse suggested that some subjects could be more immune and proactively exploit the link between crisis and consciousness. As Marcuse explained during the New Left period: "Nothing is more un-bourgeois than the American student movement, while nothing is more bourgeois than the American worker." While some saw ethnic "minorities" as causal agents, others like Paul Goodman warned in 1967 that such groups were often considered superfluous (if not disposable) by elites in the emerging high technology society.

How do we resolve these various debates? In Marxist theory, people are free to choose in circumstances that are given with some Marxists emphasizing determinism (or political economy) and others free choice (or voluntarism). The changes in institutions (structures) creating possibilities for change, the design of how free will expresses itself, what I call "the Politics of Design" can influence the degree to which social movements exploit crisis and effect change. Alternative designs of social movements indicate how social movements themselves (or parties) are *dependent variables*. Alternative designs of production platforms show how subjective shaping of objective conditions create resilient spaces for ecological and economic transformation. I will explain this politics of design and implications for crisis theory.

Ulf Jonsson: "Kampen om mat och vatten – en källa till långsiktig instabilitet och möjligt sönderfall"

Att säkra en någorlunda stabil och säker livsmedelsförsörjning har varit och förblir ett centralt element i den globala geopolitiken under hela den långa kapitalistiska eran. Förespråkarna för en neoliberal livsmedelsordning hävdade att enbart ett system med relativt oreglerad handel kunde en långsiktig livsmedelsförsörjning säkras. Den föreställningen fick en allvarlig knäck under priskrisen 2008/09. Krisen försvårades av kortsiktig spekulation, men det finns mera långsiktiga hot, som kan underminera det globala livsmedelssystemets stabilitet och tillgången på mat för de allra fattigaste.

Vi står inför en situation, där en växande befolkning skall försörjas med krympande arealer, mindre vatten och mindre kemiska insatsvaror. Mitt paper kommer att diskutera hur

växande motsättningar kring livsmedelstillgången kan skapa systemhotande kriser och växande geopolitiska instabileter.